

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-48](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-48)

УДК 37.036

Любов МЕДВІДЬ

Львівський торговельно-економічний університет

<https://orcid.org/0000-0003-2292-9067>

e-mail: lmedvid@meta.ua

НАВЧАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто складові педагогічної майстерності у вищій школі, а саме рівні професійності викладача та їх характеристика; сутність та перелік критеріїв і складових професійної майстерності викладача вищої школи; навчальні технології як основний інструмент організації освітнього процесу. Обґрунтовано, що педагогічним технологіям, які застосовуються у вищій школі, мають бути притаманні певні якості: концептуальність, системність, керованість, ефективність та відтворюваність. Особливу увагу звернуто на удосконалення педагогічної майстерності у нових реаліях, де мають бути враховані студентоцентризований підхід та формування у здобувачів вищої освіти загальних і фахових компетентностей, які і є індикаторами якості сучасної освіти.

Ключові слова: педагогічна майстерність, навчальні технології, студентоцентризм, компетентності, рольова гра, ділова гра, кейс метод.

Liubov MEDVID

Lviv University of Trade and Economics

EDUCATIONAL TECHNOLOGIES AS A COMPONENT OF PEDAGOGICAL SKILL IN HIGHER SCHOOL

The article examines the components of pedagogical skill in higher school, namely the levels of teacher professionalism and its characteristics; the essence and list of criteria and components of the professional skill of a teacher of a higher school; educational technologies as the main tool for organizing the educational process.

It is substantiated that pedagogical technologies used in higher school should have certain qualities: conceptuality, systematicity, manageability, efficiency and reproducibility. Particular attention is paid to the improvement of pedagogical skills in new realities, where a student-centered approach and the formation of general and professional competences in students of higher education, which are indicators of the quality of modern education, must be taken into account. The author notes that modern forms of organization of the educational process also dictate new technologies of the educational process, namely, interactive learning technologies, which involve the interaction of a teacher and a student of higher education. Interactive learning technologies are the organization of educational and cognitive activities, which consist in the active interaction of students with each other and the construction of interpersonal communication in order to achieve the planned result under the guidance of the teacher. It includes: group (cooperative) training as a form of training organization in small groups united by a common educational goal; frontal technologies, which involve the simultaneous joint work of the entire group of applicants; learning in the game, which allows for the development of creative professional thinking, in the process of which the applicant acquires the ability to analyze specific situations and solve new professional tasks; learning in discussion as a form of interactive learning, which is an important means of cognitive activity of applicants in the learning process.

Therefore, pedagogical skill can be considered an innovative technology of pedagogical action, since it provides a link between pedagogical theory and practice and, thanks to creative search processes, helps teachers find modern and effective pedagogical technologies.

Keywords: pedagogical skill, educational technologies, student-centeredness, competencies, role-playing game, business game, case method.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Педагогічна діяльність у закладі вищої освіти має надзвичайно важливе соціальне значення, оскільки йдеться про формування майбутнього фахівця, від рівня підготовленості якого значною мірою залежить економічний, політичний, соціальний, культурний розвиток суспільства.

Педагогічна праця викладача закладу вищої освіти є особливою формою висококваліфікованої розумової діяльності творчого характеру. Вона спрямована на навчання, виховання і розвиток здобувачів вищої освіти, формування у них професійних знань, умінь та навичок, виховання активної життєвої позиції.

Аналіз досліджень та публікацій

Визначаючи пріоритети розвитку вищої освіти в Україні у XXI столітті, В. Кремень визначив як першочергове її завдання – підготовку та формування високопрофесійних педагогів, які відповідають інтеграційному критерію “педагогічна майстерність, мистецтво комунікативності, нові технології” [1]. У педагогічній науковій та навчальній літературі велика увага приділяється дослідженню проблем удосконалення навчальних технологій як складової педагогічної майстерності у вищій школі. Цій проблематиці були присвячені наукові дослідження Є. С. Барбіна, І. А. Зюсюна, Л. Г. Кайдалової, Н. В. Кузьміна, В. Г. Кременя, О. М. Отича, Г. С. Сазоненко, В. А. Семиченко, П. І. Сікорського, Н. М. Тарасевич та інших.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження проблем удосконалення педагогічної майстерності у вищій школі із застосуванням новітніх навчальних технологій.

Виклад основного матеріалу

Підготовка висококваліфікованого фахівця у вищій школі передбачає не лише запам'ятовування масивів інформації, а й розвиток навичок самостійного творчого мислення, здатності продукувати нові знання, вміння застосовувати їх на практиці. Продуктивне мислення формується тільки у проблемних ситуаціях, які сприймаються як протиріччя між наявними і новими знаннями. Ефективним навчання може бути лише в процесі дослідження. Тому у вищій школі у освітній процес впроваджують методи науково-дослідної діяльності, прищеплюють здобувачам вміння володіти методологією наук як інструментом здобування нових знань. З огляду на це, викладач закладу вищої освіти перетворюється на вченого-дослідника, теоретика і практика, керівника дослідницького колективу здобувачів вищої освіти, психолога-вихователя, управлінця навчально-пізнавальною діяльністю.

Ефективність викладацької роботи залежить від професійності викладача. За результатами роботи педагогів виокремлюють кілька її рівнів (рис. 1).

Викладач закладу вищої освіти повинен постійно працювати над удосконаленням своєї педагогічної майстерності, від чого значною мірою залежать результати його роботи.

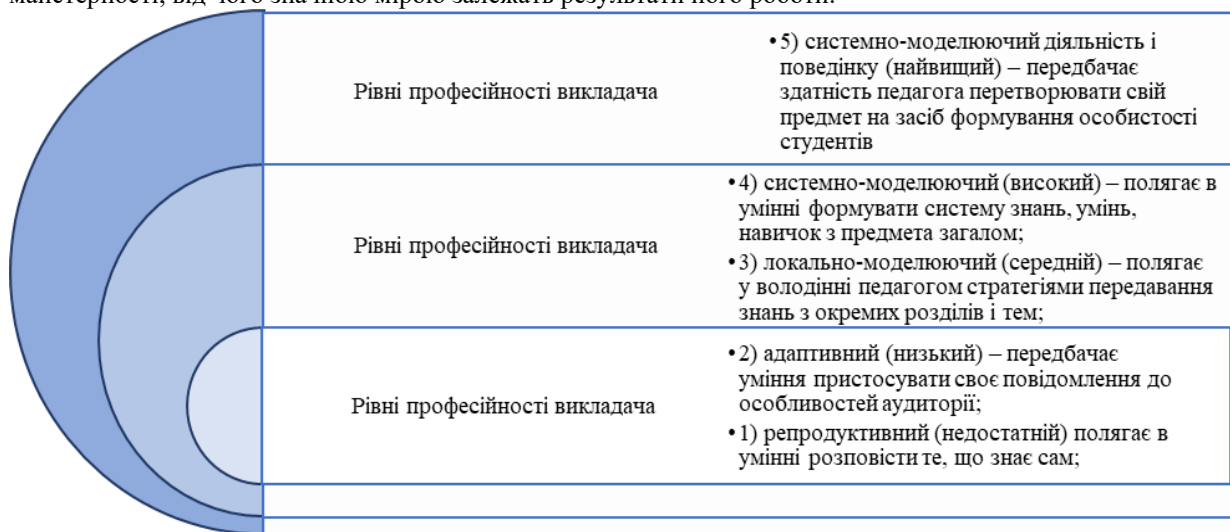

Рис. 1. Рівні професійності викладача та їх характеристика

Вчені з педагогіки поняття “педагогічна майстерність” тлумачать як найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час викладач досягає оптимальних результатів, “синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва й особистих якостей педагога”, комплекс властивостей особистості викладача, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності [2, 3].

Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Вона розглядається як самореалізація особистості викладача в педагогічній діяльності, а тому визначається як вища, творча його активність, що передбачає доцільне використання методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній ситуації навчання та виховання. Така доцільність є результатом засвоєння системи знань і уявлень про закони навчання, технології розвитку здобувачів вищої освіти, а також індивідуальні особливості педагога, його спрямованість, здібності та психофізичні дані.

Важливими характеристиками педагогічної майстерності є їх критерії та складові (рис. 2).

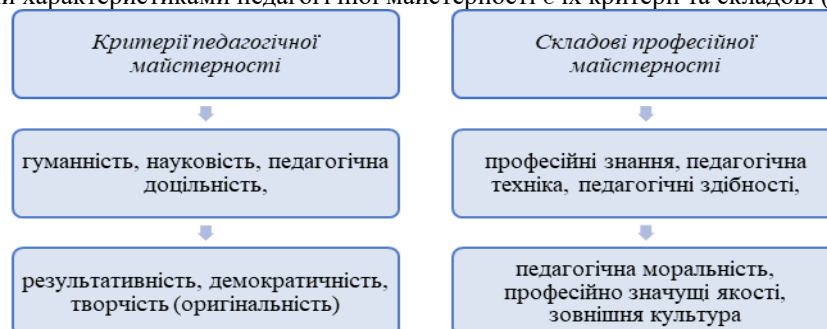

Рис. 2. Критерії та складові професійної майстерності викладача вищої школи

Професійні знання є фундаментальною основою педагогічної майстерності. Професійна компетентність та професіоналізм передбачають наявність професійних суспільних, психолого-педагогічних, предметних знань та прикладних умінь та навичок. Їх змістом є знання предмета, методики його викладання, знання педагогіки і психології, тобто володіння педагогічними технологіями. Водночас, особливостями професійних знань, умінь та навичок є їх комплексність, що потребує вміння синтезувати навчальний матеріал, аналізувати педагогічні ситуації, вибирати засоби взаємодії між викладачем та здобувачами вищої освіти.

Розглядаючи педагогічні технології, вчені розглядають їх у трьох аспектах: науковому (як галузь педагогічної науки, що вивчає й розробляє мету, зміст і методи навчання та проектує педагогічні процеси), процесуально-описовому (як опис процесу, сукупності цілей, змісту, методів та засобів досягнення запланованих результатів навчання) й процесуально-дієвому (як реалізацію педагогічного процесу, функціонування усіх особистісних, інструментальних та методологічних педагогічних засобів).

Здійснюючи дослідження поняття “педагогічна технологія”, науковці виокремлюють три основні рівні його застосування:

- загальнопедагогічний, що охоплює дидактичні, виховні й розвивальні технології, характеризує цілісний педагогічний процес і є синонімічним до педагогічної системи; містить сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання, алгоритм діяльності суб’єктів навчально-виховного процесу;

- частково методичний (предметний), що вживається у значенні терміну “часткова методика” й становить собою сукупність методів і засобів реалізації певного змісту навчання й виховання в межах окремого предмета, в роботі певного педагога тощо;

- локальний (модульний), що становить собою технологію окремих складових дидактичних і виховних завдань, окремих видів діяльності, формулювання понять, виховання окремих особистісних якостей і реалізується в технології навчального заняття чи проведення його етапу.

Розробляючи педагогічні технології, науковці виходять з розуміння їх як:

- проекту певної педагогічної системи, що реалізується практично;

- змістовної техніки реалізації навчального процесу;

- сукупності засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання й виховання, що дозволяють успішно реалізовувати поставлені освітні цілі;

- системної сукупності й порядку функціонування усіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей;

- продуманої в усіх деталях моделі педагогічної діяльності, що охоплює собою проектування, організацію й проведення педагогічного процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для здобувачів вищої освіти та викладача;

- раціонального способу досягнення свідомо сформульованої освітньої мети;

- цілісного алгоритму організації ефективного засвоєння знань, умінь і навичок, який характеризується оптимальною комбінацією основних навчальних компонентів (зміст, прийоми і методи, форми і засоби), і з урахуванням вимог наукової організації праці, збереження і зміцнення здоров’я суб’єктів навчання забезпечує досягнення запланованих навчально-виховних результатів [4].

Педагогічним технологіям, що застосовуються у вищій школі, мають бути притаманні певні якості: концептуальність, системність, керованість, ефективність та відтворюваність.

Концептуальність педагогічних технологій передбачає опору на певну наукову концепцію, яка вміщує філософське, психологічне, дидактичне й соціально-педагогічне обґрунтування освітніх цілей. Системність характеризується ознаками логіки процесу, взаємозв’язку його складових та цілісності технології. Керованість в межах педагогічної технології проектування процесу навчання, поетапну його діагностику, варіювання засобів та методів викладання з метою корекції результатів освітньої діяльності. Ефективність педагогічної технології характеризується здатністю гарантувати досягнення певного стандарту навчання. Відтворюваність дає можливість застосувати в інших освітніх установах.

Виходячи з цих характеристик педагогічної технології як складного системного утворення, вчені визначають її складові:

- цілі, зміст, засоби і методи навчання, алгоритм діяльності суб’єктів навчально-виховного процесу;

- мета, теоретичні засади, зміст, дидактичний комплекс (педагогічні умови, методи, прийоми, засоби, інформаційно-технічне забезпечення) та результат навчально-виховного процесу;

- система операцій, технічних дій та функцій, що реалізуються суб’єктами навчання на кожному з етапів даного процесу[5].

Створюючи різноманітні типології педагогічних технологій, вчені обирають за основу різні критерії: рівень їх застосування, провідний фактор психічного розвитку, концепцію засвоєння знань, орієнтацію на особистісні структури, характер змісту й структури навчального матеріалу, організаційні форми навчання, тип управління пізнавальною діяльністю, домінуючий метод навчання тощо.

Останнім часом для вдосконалення освітнього процесу набувають пріоритетного значення інноваційні навчальні технології, які передбачають, що освітня діяльність викладача відбувається в інформаційному суспільстві, що трансформується нині у суспільство знань. Відповідно до цих нових реалій

змінюються як самі учасники освітнього процесу, так і їхні педагогічні позиції та стосунки між ними. Ці стосунки стають паритетними та мають враховувати студентоцентризований підхід для формування індивідуальної освітньої траєкторії, тобто, їх метою є не просто оволодіння здобувачем вищої освіти певною системою знань та інформації, а задоволення потреби кожного з них у здобутті саме того знання, яке є особистісно важливим для них, і в оволодінні способами його застосування, тобто, формування в них загальних та фахових компетентностей, які і є індикаторами якості сучасної освіти.

Залежно від цих змін виникають нові вимоги до розвитку педагогічної майстерності викладачів закладів вищої освіти, від яких вимагається вміння налагодити ефективну педагогічну взаємодію, виходячи з потреб здобувача, за допомогою дистанційного чи змішаного навчання, соціальних мереж, комп'ютерних технологій та Інтернету; із застосуванням презентацій, представленням наочності у 3D та інших форматах тощо. У сучасному закладі вищої освіти значна увага приділяється організації освітнього процесу, розробці програм підготовки фахівців за новітніми технологіями, кінцевий результат яких – формування знань, умінь і навичок, зазначених у державних стандартах вищої освіти за спеціальностями. Нові форми організації освітнього процесу диктують і нові технології навчання зі здобувачами вищої освіти, а саме, інтерактивні технології навчання, які передбачають взаємодію науково-педагогічного працівника і здобувача вищої освіти. Інтерактивні технології навчання – це організація засвоєння знань і формування певних вмінь та навичок через сукупність особливим способом організованих навчально-пізнавальних дій, що полягають у активній взаємодії здобувачів між собою та побудові міжособистісного спілкування з метою досягнення запланованого результату під керівництвом викладача. До них відносять: групове (кооперативне) навчання як форму організації навчання у малих групах, об'єднаних спільною навчальною метою; фронтальні технології, що передбачають одночасну спільну роботу всієї групи здобувачів; навчання у грі, що дозволяє розвивати творче професійне мислення, у процесі якого здобувач набуває здібностей аналізувати специфічні ситуації та вирішувати нові для себе професійні завдання; навчання у дискусії як формі інтерактивного навчання, що є важливим засобом пізнавальної діяльності здобувачів у процесі навчання. Сучасними формами інноваційних технологій навчання є: ділова гра як форма відтворення змісту майбутньої професії; рольова навчальна гра як засіб інтенсифікації навчання груповому спілкуванню; бізнес-симуляція як інструмент навчання та розвитку здобувачів; кейс-метод (метод case-study) як форма професійно-діяльнісного навчання.

Використання в навчальному процесі інтерактивних методів навчання є неодмінною умовою підготовки компетентного фахівця. Освітнє середовище закладів вищої освіти, яке здебільшого обладнане сучасними інформаційно-комунікаційними засобами, не лише забезпечує доступ до будь-якої інформації, а й кардинально змінює роль здобувача, перетворюючи його в активного учасника освітнього процесу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, педагогічна майстерність може вважатися інноваційною технологією педагогічної дії, оскільки вона забезпечує зв'язок педагогічної теорії і практики та завдяки процесам творчого пошуку сприяє віднаходженню викладачем сучасних й ефективних педагогічних технологій. У педагогічній практиці ці способи поєднуються і створюють основу для розроблення ефективної моделі навчання на основі інноваційних педагогічних технологій, які можуть ефективно використовуватися з метою розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи.

Література

1. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
2. Кайдалова Л. Г. Педагогіка та психологія вищої школи : навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, І. С. Сабатовська-Фролкина, Н. В. Альохіна, Н. В. Шварп. – Х. : НФаУ, 2019. – 248 с.
3. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи : підручник / О. М. Отич. – Кіровоград : Імекс-Лтд, 2014. – 208 с.
4. Сікорський П. І. Теорія і методика диференційованого навчання / П. І. Сікорський. – Львів : Сполом, 2000. – 234 с.
5. Сазоненко Г. С. Концептуальні засади перспективних освітніх технологій / Г. С. Сазоненко // Перспективні освітні технології : наук.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Сазоненко. – К. : Гопак, 2000. – 31 с.

References

1. Kremen' V. H. Osvita i nauka v Ukraini – innovatsijni aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezul'taty / V. H. Kremen'. – K. : Hramota, 2005. – 448 s.
2. Kajdalova L. H. Pedagogika ta psykholohiia vyschoi shkoly : navchal'nyj posibnyk / L. H. Kajdalova, I. S. Sabatovs'ka-Frolkina, N. V. Al'okhina, N. V. Shvarp. – Kh. : NFaU, 2019. – 248 s.
3. Otych O. M. Osnovy pedagogichnoi majstemosti vykladacha profesijnoi shkoly : pidruchnyk / O. M. Otych. – Kirovohrad : Imeks-Ltd, 2014. – 208 s.
4. Sikors'kyj P. I. Teoriia i metodyka dyferentsijovanoho navchannia / P. I. Sikors'kyj. – L'viv : Spolom, 2000. – 234 s.
5. Sazonenko H. S. Kontseptual'ni zasady perspektivnykh osvitnikh tekhnolohij / H. S. Sazonenko // Perspektivni osvitni tekhnolohii : nauk.-metod. posib. / zared. H. S. Syzonenko. – K. : Hopak, 2000. – 31 s.